

یک کودتا و چند گمانه ترکیه چگونه در گرداب فرو رفت؟

کودتای نظامی در ترکیه که براساس ارزیابی غلط فرماندهان ارتش صورت گرفت و سیاست‌های نادرست رئیس‌جمهور این کشور در شکل‌گیری آن نقش داشت، با اقدام به موقع نیروهای حامی دولت و حضور گسترده مردم در خیابان، ناکام ماند.

گزارش خبری تحلیلی کیهان

یک کودتا و چند گمانه ترکیه چگونه در گرداب فرو رفت؟

کودتای نظامی در ترکیه که براساس ارزیابی غلط فرماندهان ارتش صورت گرفت و سیاست‌های نادرست رئیس‌جمهور این کشور در شکل‌گیری آن نقش داشت، با اقدام به موقع نیروهای حامی دولت و حضور گسترده مردم در خیابان، ناکام ماند.

هر چند ترکیه کشور کودتاهاست، ولی جسارت تازه نظامیان، حاصل اوضاع و احوال خاص کنونی و سیاست‌های نسنجیده داخلی و خارجی شخص «رجب طیب اردوغان» رئیس‌جمهور ترکیه است. ماجرا از این قرار است که ساعت 23 و 30 دقیقه جمعه به وقت محلی ارتش ترکیه اعلام کرد که علیه دولت اردوغان کودتا کرده است.

به دنبال آن، شماری از نیروهای ارتش همراه با ادوات نظامی در اسلامبول و آنکارا وارد خیابان‌ها شدند. در اسلامبول کودتاگران ورودی پل‌های اصلی را بستند و در آنکارا نیز ساختمان پارلمان را به آتش کشیدند و ظرف 20 دقیقه چهار بمب مقابل پارلمان منفجر کردند. دو بمب نیز مقابل کاخ ریاست‌جمهوری منفجر شد.

تعدادی جنگنده بمب‌افکن و هلی‌کوپتر نیز بر فراز آنکارا و اسلامبول در ارتفاع کم پرواز کردند و تانک‌ها نیز در خیابان‌ها به حرکت درآمدند. در این میان و در حالی که صداهای انفجار و گلوله در برخی مناطق شنیده می‌شد؛ کودتاچیان با انتشار بیانیه‌ای از دفتر رسانه‌ای ستاد مشترک ارتش ترکیه، خود را «جنبش صلح در خانه» معرفی و اعلام کردند که در برخی مناطق درگیری با طرفداران دولت ادامه دارد. در برخی مناطق هم مثل پارلمان و ساختمان ریاست‌جمهوری صدای انفجار شنیده شد و مرکز اطلاعات ترکیه در آنکارا نیز توسط بالگردهای نظامی گلوله‌باران شد.

در بیانیه کودتاچیان از مردم نیز خواسته شد در خانه‌های خود بمانند. اما مردم برعکس خواسته کودتاچیان عمل کردند و علاوه بر اینکه در گروه‌های چند هزار نفری تظاهرات کردند و علیه کودتاچیان شعار دادند، در برخی مناطق مقابل تانک‌ها دراز کشیدند و مانع حرکت آنها شدند. شهروندان ترک همچنین، با حمل پرچم‌های این کشور، به سمت مقر ستاد مشترک ارتش حرکت کردند و علیه کودتاچیان شعار دادند.

همزمان با آن، «جنگنده‌های اف-16» ارتش که به دولت وفادار مانده‌اند، شماری از تانک‌های کودتاچیان را در اطراف پارلمان کاخ ریاست‌جمهوری هدف قرار دادند. نیروهای دولتی همچنین یک فروند بالگرد نظامی که به سوی نهادهای دولتی تیراندازی می‌کرد، را ساقط کردند.

ده‌ها سرباز شرکت‌کننده در کودتا هم سلاح‌های خود را تحویل نیروهای وفادار به دولت دادند. ساعاتی بعد اعلام شد که 2840 کودتاچی از جمله فرمانده اصلی آنها، بازداشت شده‌اند. شمار کشته‌ها نیز تا صبح دیروز 190 نفر و مجروحان کودتا هم 1440 تن اعلام شد. یک بالگرد نیز که در کودتا مشارکت داشت، در یونان فرود آمد. ساعات اولیه صبح دیروز «رجب طیب اردوغان» هم وارد فرودگاه اسلامبول شد و اعلام کرد: کودتا شکست‌خورده است، من در میدان‌ها خواهم ماند و از همه مردم نیز می‌خواهم که به میدان‌ها بیایند.

اردوغان ساعاتی بعد انگشت اتهام را به سمت «فتح‌الله گولن» چهره با نفوذ مخالف دولت که در «پنسیلوانیای» آمریکا ساکن است گرفت و او را عامل کودتا دانست و گفت: اگر جرات داری به کشورت برگرد، از آنجا توان برهم زدن کشور را نداری. البته گولن و حامیانش مداخله در کودتای ترکیه را رد کردند.

«عبدالله گل» و «احمد داود اوغلو» به ترتیب رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر سابق ترکیه نیز این کودتا را محکوم کردند.

«بینالی ایلدرم» نخست‌وزیر ترکیه نیز اعلام کرد که نیروهایش کنترل اوضاع را در دست گرفته‌اند. رسانه‌ها مثل دفتر «سی‌ان‌ان ترک»، ساختمان رادیو و تلویزیون و پایگاه‌های ژاندمری در آنکارا که اصلی‌ترین خاستگاه کودتاچیان بود، توسط نیروهای دولتی پس گرفته شد.

در مورد هویت کودتاچیان نیز گزارش شده، دادستان نظامی کل با حمایت 46 افسر ارشد، از جمله پنج ژنرال، در این کودتا نقش داشتند و دو فرمانده نیروی هوایی و زمینی هم مجری میدانی کودتا بودند، کودتاچیان در ساعات اولیه کودتا همچنین اعلام کردند که «هلوسی آ‌کار» رئیس ستاد مشترک ارتش ترکیه را برکنار و «اومیت دوندار» را به عنوان رئیس جدید ستاد مشترک ارتش منصوب کردند. آ‌کار مدتی در بازداشت کودتاچیان بود، ولی بعداً و پس از شکست کودتا، آزاد شد. در مورد سرنوشت کودتاچیان دستگیر شده، معاون نخست‌وزیر ترکیه اعلام کرد، دولت این کشور مجدداً اجرای حکم اعدام را در مورد طراحان کودتا بررسی می‌کند. پیش از این حکم اعدام در ترکیه لغو شده بود و به همین خاطر، تعدادی از فرماندهان کودتاچی کودتاهای قبلی، دوران حبس ابد خود را سپری می‌کنند.

کودتا در ترکیه در سطح بین‌المللی نیز محکوم شد؛ آمریکا و روسیه با تأخیر علیه این کودتا موضع گرفتند. جنبش حماس کنترل نیروهای دولتی بر اوضاع را به دولت آنکارا تبریک گفت. امیر قطر، رئیس شورای اروپا، دولت‌های آلمان، چین، استرالیا، ژاپن و دبیرکل سازمان ملل علیه این کودتا موضع گرفتند. نخست‌وزیر عراق کودتای فوق را یک مسئله داخلی در ترکیه دانست و گفت که امیدوار است به مردم آسیبی نرسد.

در پایتخت اتریش نیز طرفداران اردوغان به خیابان‌ها آمدند و علیه کودتاچیان شعار دادند. اما در سوریه که مردم این کشور به خاطر سیاست‌های اردوغان رنج برده‌اند، با شنیدن کودتا علیه وی، شادمانی کردند.

نکته جالب توجه در ارتباط با کودتای فوق این است که این کودتا در میان احزاب هیچ پایگاهی نداشت و همه احزاب از جمله حزب اپوزیسیون اصلی دولت یعنی «جمهوریخواه خلق» نیز مقابل آن موضع گرفت.

کارشناسان گمانه‌های مختلفی را در مورد کودتای ترکیه ذکر می‌کنند؛ برخی با اشاره به اینکه پیروز اصلی ماجرا، شخص اردوغان است و او از این پس قدرتمندتر ظاهر خواهد شد و هم‌مظنونان در ارتش و نهادهای دیگر را سرکوب خواهد کرد، می‌گویند که کودتا یک سناریوی طراحی شده از طرف اردوغان است. مخالفان این نظریه هم البته به غیرقابل کنترل بودن شرایط پس از کودتا اشاره می‌کنند و این اقدام نسجیده را از طرف اردوغان بعید می‌دانند.

برخی به بازداشت‌های ماه‌های اخیر در نهادهای پلیس و قوه قضائیه اشاره می‌کنند و می‌گویند پس از آنها، قرار بود که دولت در ارتش نیز دست به بازداشت‌های گسترده بزند و لذا، نظامیان پیش از دستگیر شدن، دست به کودتا زدند. مقامات دولتی از جمله اردوغان، همان‌طور که اشاره شد، فتح‌الله گولن را عامل کودتا می‌دانند، که البته خود گولن آن را رد کرده است.

اما در مجموع، در ارتباط با ماجرای کودتای ترکیه دو نکته مهم و عبرت‌آمیز وجود دارد و اگر اردوغان و حزب حاکم ترکیه به آن توجه داشته باشند، می‌توانند از این ماجرا درس و عبرت بگیرند.

نکته عبرت‌آموز نخست به سیاست‌های داخلی و خارجی سال‌های اخیر رئیس‌جمهور ترکیه ارتباط پیدا می‌کند، سیاست‌هایی که به شدت به وجهه اردوغان لطمه زد و اوضاع داخلی ترکیه را متشنج کرد. نظامیان که فکر می‌کردند مردم از شرایط موجود و از اقدامات اردوغان سرخورده شده‌اند، وارد عمل شدند، که البته در این محاسبه خود اشتباه کردند.

نکته مهم دیگر، ورود مردم به میدان و شکست کودتا توسط آنهاست؛ توده‌های مسلمان ترک هر چند از دست اردوغان دلخور هستند، ولی آنها از ناامنی می‌ترسند و از یک حکومت کودتایی لائیک نیز متنفر هستند. به هر حال، ورود مردم به صحنه و مقابل کودتا قرار گرفتن آنها، برای نخستین بار در کشور کودتا خیز ترکیه اتفاق افتاده و موفق هم بوده است. به همین خاطر، سیاستمداران باید دریافته باشند که اگر پایگاه مردمی آنها قوی باشد، در مواقع حساس می‌توانند به آنها مقابل تهدیدها تکیه کنند.

جدای از گمانه‌های فوق، برخی نیز معتقدند، دولت اردوغان طی روزهای اخیر علیه داعش موضع گرفت و دیگر مقامات ترک از آشتی با رئیس‌جمهور سوریه حرف زدند، علاوه بر آن، دولت آنکارا به ایران و روسیه نزدیک شده بود. به اعتقاد این افراد، لایه‌های لائیک ارتش ترکیه که با غرب پیوند ساختاری دارند، نتوانستند این چرخش را تحمل کنند و دست به کودتا زدند و مردم نیز وارد عمل شدند و از نظام دفاع کردند.